

Teoretické a metodologické zázemie prognózovania vývoja spoločnosti

**„Kto nepozná prístav, do ktorého
sa chce plaviť, tomu nie je
žiaden vietor priaznivý.“
(Seneca)**

**„Ak neviete, kam sa chcete
dostať, možno skončíte niekde
úplne inde.“ Yogi Berra**

Čo prognostika nemôže?

- vytvárať absolútne pravdivé a nemenné predstavy budúcnosti
- predpovedať detailne udalosti, opísať ich a stanoviť, presný čas, kedy

Čo prognostika môže?

- Odpovedať na otázku „Čo sa stane, ak....“

Výzvy pre rozvoj spoločnosti

- **Vedomosti a kapitál** – najdôležitejšie zdroje rastu
- **Protirečenie** medzi obmedzenou kapacitou ľudskej pamäte a nárastom objemu informácií
- **Informácie** – nový obnoviteľný zdroj rastu, ktorý zároveň so svojím využívaním narastá
- **Klimatická zmena** a požiadavky trvalo udržateľného rozvoja
- **Socio-demografické aspekty** (hlavne starnutie populácie)
- Hodnoty a akceptovanie **nových technológií** verejnosťou

Rozhodujeme sa v podmienkach neistoty

- Rozhodovanie prebieha v súčasnosti vo veľmi rýchlo sa meniacom prostredí, pritom **súčasnú rozhodnutia vytvárajú limity pre rozhodnutia budúce.**
- V dlhodobom výhľade sa väčšina vzájomných vzťahov nevyvíja lineárne, i keď v retrospektívnom pohľade sa ich vývoj javí ako kontinuálny a nepretržitý.
- Kvôli **zrýchľujúcemu sa tempu zmien** je ich predvídanie dôležitejšie ako kedykoľvek predtým.
- Súčasné myslenie, nápady a konanie ľudí, prípadne nečinnosť formujú ich vlastnú budúcnosť – **individuálnu alebo spoločnú.**

Prognóza a minulosť

- Premýšľaj o minulosti a budeš poznať budúcnosť (čínske príslovie)
- Pretože dnes nevieme, čo budeme vedieť zajtra, nemôžeme dnes vedieť ani to, ako sa budeme na základe nového poznania zajtra správať (Proper, K.)
- Všetky skúsenosti človeka sú späté s minulosťou, zatiaľ čo všetky jeho rozhodnutia sa týkajú budúcnosti. (Boulding. K. Foreword in The Image of the Future, Fred Polak, 1973)
- Kľúčovým aspektom všetkých rozhodnutí je naša predstava o budúcnosti
- Charakter a kvalita existujúcich predstáv spoločnosti o jej budúcnosti sú najdôležitejším kľúčom jej celkovej dynamiky

Alternatívy budúcnosti

- **Súčasnosť** je výsledkom toho, čo ľudia vyprodukovali v minulosti, zatiaľ čo **budúcnosť** je výsledkom toho, čo ľudia vytvárajú práve teraz.
- Budúcnosť nie je nikdy predĺžením alebo opakovaním minulých trendov; vždy existujú nové vývojové trendy a neočakávané udalosti.
- Keď budeme pripravení na možné zmeny, dokážeme na ne efektívnejšie reagovať.
- Nikdy neexistuje len jedna možná budúcnosť
 - ❖ **Predpokladané budúcnosti**
 - ❖ **Pravdepodobné budúcnosti**
 - ❖ **Žiaduce, preferované budúcnosti**

NÁZORY NA PROGNÓZOVANIE

Prognózovanie je umením hovoriť, čo sa udeje, a potom vysvetľovať, prečo sa to nestalo (neznámy autor)

1. Určité aspekty budúcnosti predvídať možno, a teda prognózovanie **má svoj zmysel**.
2.
 - ❖ Budúcnosť nemožno predvídať, a teda prognózovanie je a priori **nemožné a nepotrebné**.
 - ❖ Budúcnosť sa dá jasne dedukovať a predvídať, preto je prognózovanie **zbytočné**

PROGNOSTIKA AKO VEDECKÁ DISCIPLÍNA

- Prognostika je pomerne mladá vedecká disciplína
- Rozvoj prognostiky ako vedeckej disciplíny - podmienený rastúcim tempom ekonomických, sociálnych a technických zmien
- Prognostické aktivity sa stali nepostrádateľnou súčasťou strategického myslenia.
- Koherentný a koordinovaný výskum budúcnosti je nevyhnutný pre pochopenie komplexnosti globálneho prostredia.
- Moderná prognostika - skíbenie ekonomických, sociálnych a environmentálnych perspektív.

Východiská prognózovania

- Budúcnosť sa v zásade považuje za neistú
- Budúcnosť je aktívne utváraná činnosťou ľudí
- Budúcnosť je otázkou vôle ju cieľavedome budovať

Etapy prognózovania

- Definícia prognózovaného problému a výber časového horizontu
- Štruktúrovanie skúmaného javu
- Zber a analýza dát a spracovanie hypotéz ich možného vývoja
- Konštrukcia možných budúcností
- Výber alternatív pre strategické rozhodovanie

Členenie prognostických metód

- **Objektívne** – založené na matematických a štatistických formalizovaných postupoch
- **Subjektívne** – založené na znalostiach a intuícii odborníkov
- **Systemové** – komplexné, modelové

Vízia

- Intuitívny **odhad** procesov v **dlhodobej perspektíve**
- Predstava **žiaducej budúcnosti**, ktorá **motivuje** ľudí k činnosti na jej realizovanie.
- Realistická, logikou, výskumom a argumentmi podložená **predstava**
 - ❖ možnom vývoji a budúcom stave (vývojových tendenciách) krajiny a spoločnosti
 - ❖ rozvojových možnostiach a príležitostiach krajiny a spoločnosti
 - ❖ hodnotách spoločnosti, cieľovom snažení občanov krajiny, orientácii spoločnosti, kvalite života

Slúži na:

- identifikáciu priorít a rozvojových možností
- prípravu alternatívnych scenárov vývoja krajiny a spoločnosti
- prípravu rozhodnutí strategického charakteru

Prognóza

- Kvalifikovaná, prevažne dlhodobá predpoveď možných a realizovateľných variantov vývoja spoločnosti
- viacalternatívny a viacvariantný dokument
 - ❖ alternatíva je jedna z dvoch alebo viacerých možností, ktoré sa navzájom vylučujú
 - ❖ variant je jedna z dvoch alebo viacerých možností, ktoré sú navzájom zameniteľné – nevylučujú sa
- Má pravdepodobnostný charakter

Stratégia

Realita definovaná parametrami:

- **pozície** (medzinárodná úroveň)
- **sily** (mobilizácia rastu súhrnnej produktivity a konkurencieschopnej produkcie)
- **času** (dimenzia, kedy zvyšujeme jednak silu a zlepšujeme svoju pozíciu)

Jej úlohou je na prípustnú mieru obmedziť riziká spojené s neurčitostou a zmenami budúceho vývoja, v súvislosti s ekologickými aspektmi

Poznanie dlhodobých tendencií vývoja svetového hospodárstva umožňuje:

- vyšpecifikovať skutočnosti a faktory, ktoré ovplyvnili **pozitívny** vývoj svetového hospodárstva
- analyzovať činitele, pôsobiace na vývoj svetového hospodárstva **negatívne, resp. retardačne**
- určiť rozsah a smer **zaostávania** danej ekonomiky v porovnaní s hospodársky vyspelými štátmi
- urobiť **analýzu príčin zaostávania**, rozbor systémových a vecných aspektov vývoja ekonomiky
- **variantným** spôsobom rozpracovať rozvojovú stratégiu danej ekonomiky

Hranice rastu

V žiadnom systéme s obmedzenými zdrojmi nemôže rast pokračovať ľubovoľne dlhú dobu

Skúmané trendy rozvoja spoločnosti:

- Rast populácie
- Rast priemyselnej výroby
- Rast znečistenia životného prostredia
- Čerpanie neobnoviteľných zdrojov
- Produkcia potravín na obyvateľa

Teória nulového rastu – kritika

Nesprávne predpoklady

1. Vychádzala s počítačom sformulovaného modelu svetovej ekonomiky – prognostika sa nemôže spoliehať iba na výsledky metód prírodných vied
2. Nevzala do úvahy úlohu technického pokroku
3. Ekonomický rast nie je iba kvantitatívna veličina

Záver:

- Trvalo udržateľný rast nie je rast nulový, minimálny ani maximálny, ale **optimálny**
- Napriek výhradám – podarilo sa **upozorniť** na možné reálne základy obáv z rastúcej vzácnosti zdrojov.

Nemôžeš riešiť dnešné problémy včerajšími metódami a zostať v biznise zajtra (neznámy autor)

- Podstatná časť premenných závisí od veľkého množstva prevažne **globálnych procesov a faktorov**, ktoré pôsobia **synergicky**.
- Tradičné prognostické metódy sa stávajú v komplexnom svete s vysokou mierou neistoty nepresnými až nereálnymi.
- Namiesto univerzálnych odpovedí hľadanie alternatív
- Stúpa dopyt po štúdiách orientovaných na predvídanie zmien, nových trendov
- Nie predvídanie a predpovedanie budúcnosti, ale **predpokladanie trendov vývoja**
- **Multiperspektívny prístup** ku koncipovaniu scenárov ďalšieho rozvoja si vyžaduje, aby do tohto procesu bolo zapojené čo najširšie spektrum odborníkov pôsobiacich v rôznych oblastiach spoločenského života.
- **Participatívne metódy** – skupinové skúmanie budúceho vývoja

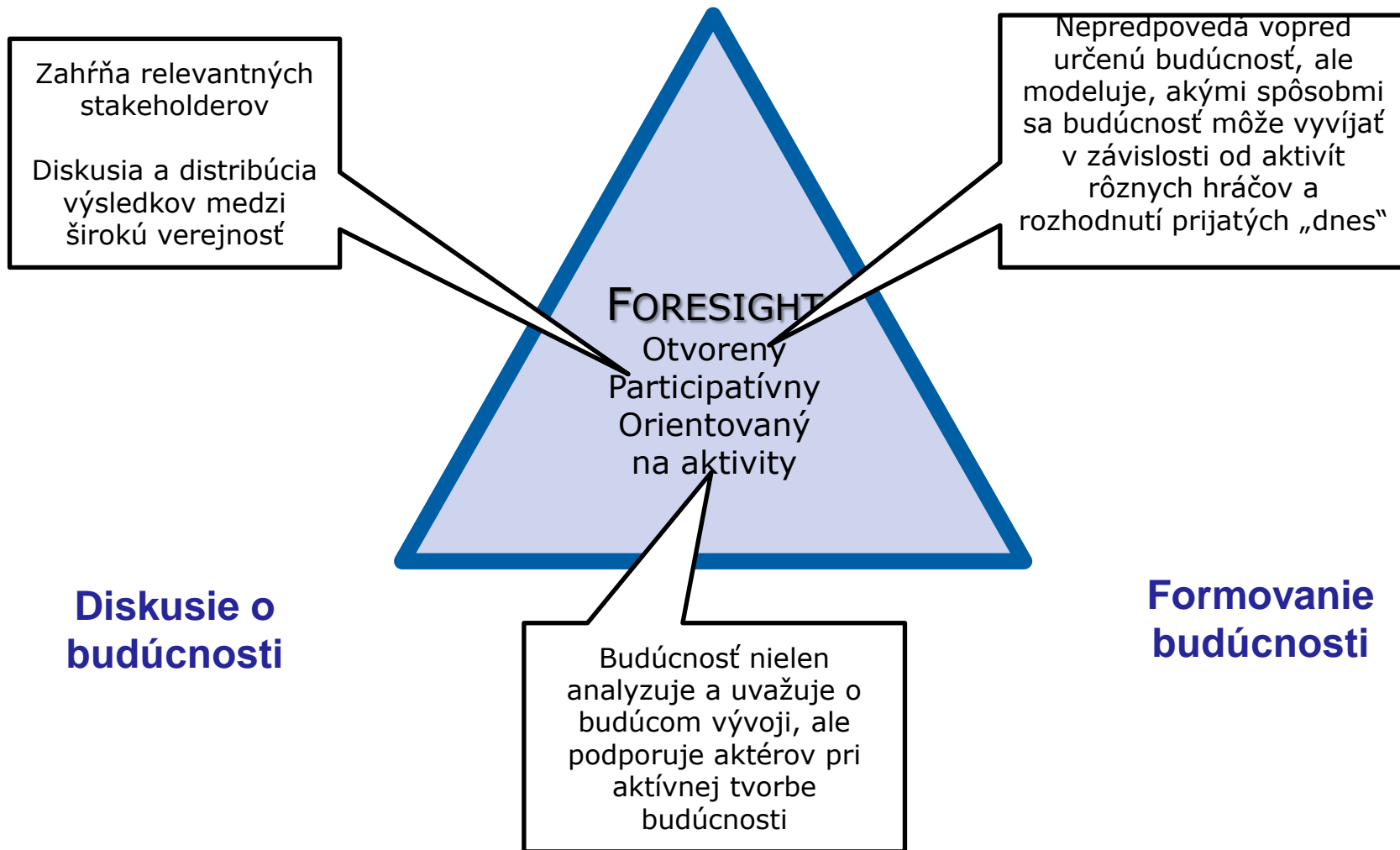
Prognózovanie versus foresight

- Termín „foresight“ sa začal v širšej miere používať až ku koncu osemdesiatych rokov minulého storočia.
- Foresight ide ďalej než prognózovanie.
- Foresight neplánuje, ale foresight ponúka informácie o budúcnosti, a je preto prvým krokom v procese plánovania a prípravy rozhodnutí.
- Foresight sa nesnaží o vytvorenie najpravdepodobnejšej vízie budúcnosti. Namiesto toho ide predovšetkým o participatívny proces vytvárania vízií vedy, techniky, ekonomiky, životného prostredia a spoločnosti s cieľom určiť oblasti strategického výskumu.

Technology foresight - charakteristiky

- Určitý spôsob premýšľania o budúcnosti, identifikovania možností a hrozieb;
- Systematický, participatívny proces vytvárania stredno- až dlhodobých vízií vedy, techniky, ekonomiky, životného prostredia a spoločnosti s cieľom určiť oblasti strategického výskumu, zameraný na súčasné rozhodovanie a mobilizáciu spoločných aktivít;
- Využíva nasledovný postup: definovanie problému – identifikácia riešení – výber najvhodnejšieho;
- Dve podoby: sociálna vízia, profesionálny brainstorming;
- TF nie je jednoduchým zberom a analýzou údajov v tradičnom ponímaní;
- Nesnaží sa nahradiť proces rozhodovania, ale je jednou z možností, ako vylepšiť jeho kvalitu vytváraním väzieb, hlavne celkovým zvýšením stupňa demokracie rozhodovania;
- Ťažiskom TF je dialóg
- Zahŕňa tak analýzu, ako aj subjektívne názory - vývoj nových a kreatívnych pohľadov (názorov);

Rozmýšľanie o budúcnosti

**Je nemožné predpovedať
budúcnosť, ale je
nebezpečné aspoň sa o to
nepokúsiť.**

Ďakujem za pozornosť

Ing. Edita Nemcová, PhD.
Progústav SAV
www.prog.sav.sk